

LABORE ET ZELO

РІЗНОРІВНЕВІ ЗАСОБИ ЕКСПРЕСИВНОСТІ

Обсяг – 6 кредитів ЄКТС

Семестр 2; Курс перший

Дні, час, місце – згідно з розкладом

Інформація про викладача

Ім'я	Бойко Надія Іванівна
Контакти	E-mail: bni_bni52@ukr.net , тел.: (068) 2840207
Робоче місце	Кафедра української мови, методики її навчання та перекладу (ауд. 213 Гоголівського корпусу)
Години консультацій	За розкладом

Опис курсу

Курс призначений для того, щоб забезпечити засвоєння основних понять теорії експресології, сформувані в здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня знання проблемних питань функціонування різнорівневих засобів експресивності в українському художньому дискурсі; оволодіння термінологією з експресології, набуття практичних навичок визначення та характеристики різнорівневих засобів експресивності в українському художньому мовленні, удосконалення мовнокомунікативної компетентності лінгвіста.

Курс зорієнтовано на осмислення попередніх надбань і сучасних досягнень українського мовознавчого досвіду з проблем експресології. Розвиває здатність аналізувати мовні явища з погляду фундаментальних лінгвістичних принципів і знань, класичних та новітніх дослідницьких підходів. Висвітлює теоретичні основи лінгвостилістичних досліджень, сприяє розвитку та вдосконаленню лінгвістичного аналізу художнього тексту. Спрямований на усвідомлення важливості розв'язувати широке коло проблем і завдань у мовознавчій галузі на основі розуміння природи різнорівневих засобів експресивності.

Курс сприяє виробленню навичок планувати й організовувати науково-інноваційну та професійну діяльність у галузі мовознавства, використовувати нетрадиційні підходи до характеристики різнорівневих засобів експресивності в українському художньому мовленні; формує здатність до лінгвокреативної діяльності в науково-дослідницькій сфері та до викладацької діяльності в межах філологічних спеціальностей; допомагає обирати найоптимальніші сучасні підходи до дослідження різнорівневих засобів експресивності та доцільні методи для їх аналізу.

Очікувані результати навчання з дисципліни:

- концептуальні та методологічні знання в галузі чи на межі галузей знань або професійної діяльності.
- здійснювати критичний аналіз, оцінка і синтез нових та комплексних ідей.
- здатність аналізувати праці видатних українських та зарубіжних учених-філологів,

наукових шкіл та монографічних фундаментальних робіт у галузі мовознавства.

- уміти критично і системно оцінювати результати науково-дослідницької роботи, визначати перспективи подальших наукових розвідок в галузі лінгвостилістики.
- виокремлювати, класифікувати та характеризувати мовні й мовленнєві факти в аспекті лінгвостилістики (теорії тексту).
- уміти окреслювати, досліджувати, репрезентувати актуальні питання сучасної української експресології.

Мета навчання

Після успішного закінчення курсу студенти будуть здатні до вирішення професійних задач та мати такі основні **компетентності**:

- здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології;
- здатність до пошуку, оброблення й аналізу інформації з різних джерел;
- здатність генерувати нові ідеї (креативність);
- здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем сучасної лінгвостилістики;
- здатність вільно оперувати сучасною науковою лінгвостилістичною термінологією з лінгвостилістики та експресології;
- здатність застосовувати методи й методології наукового дослідження, структурувати мовні й мовленнєві факти з урахуванням класичних і новітніх методологічних принципів;
- здатність застосовувати міждисциплінарний підхід у процесі проведення лінгвістичного аналізу різнорівневих вербалізаторів категорії експресивності;
- здатність комплексно розв'язувати сучасні лінгвістичні проблеми в межах наукової школи української експресології.

Форми та методи навчання

Курс буде викладено у формі лекцій (20/6* год.), практичних занять (40/12*год.), а також організації самостійної роботи аспірантів у бібліотеках і комп'ютерних мережах (120/162* год.).

Навчання побудоване на компетентнісному, комунікативно-діяльнісному, функційно-стилістичному, функціональному, когнітивно-комунікативному, текстоцентричному й антропоцентричному підходах, базується на інтерактивному навчанні практичного спрямування у формах лекції (традиційної, проблемної, лекції-презентації), практичного заняття, самостійної роботи (опрацювання науково-теоретичної літератури, художніх текстів різних авторів, лексикографічних праць різних типів, робота в Інтернеті). Викладач використовуватиме інтерактивні методи.

Навчальна дисципліна передбачає використання монографій, підручників, посібників з українського та зарубіжного мовознавства; наукових джерел інформації в галузі лінгвостилістики; лінгвістичних енциклопедій; електронного ілюстративного матеріалу, персональних гаджетів; інтернет-ресурсів.

Навчання відбуватиметься на платформі «Zoom», тому здобувачам потрібно мати відповідний обліковий запис.

**денна, вечірня / заочна форми навчання*

Організація навчання

Теми лекційних занять

№	Назва теми	Кількість годин	
		денна/ вечірн я	заочна

1	Теоретико-методологічні засади вивчення різномірних експресивних (виразово-зображувальних) засобів українського художнього мовлення. Експресологія як галузь мовознавчої науки	2	1
2	Визначення та загальна характеристика різномірних експресивних засобів українського художнього мовлення. Компонентна структура категорії експресивності. Емотивність, оцінність, інтенсивність та образність як конотативні складники експресивності	2	1
3	Типологічна класифікація вербалізаторів експресивності на фонетичному рівні	2	-
4	Типологічна класифікація вербалізаторів експресивності на словотвірному рівні	2	1
5	Типологічна класифікація вербалізаторів експресивності на морфологічному рівні	2	-
6	Загальна характеристика вербалізаторів експресивності на лексико-семантичному рівні	2	-
7	Типологічна класифікація вербалізаторів експресивності на лексико-семантичному рівні	2	2
8	Типологічна класифікація вербалізаторів експресивності на фразеологічному рівні	2	-
9	Типологічна класифікація вербалізаторів експресивності на синтаксичному рівні	2	1
10	Стилістичний потенціал різномірних експресивних засобів українського художнього мовлення	2	1
	Разом	20	6

Теми практичних занять

№	Назва теми	Кількість годин	
		денна/ вечірн я	заочна
1	Теоретико-методологічні засади вивчення різномірних експресивних (виразово-зображувальних) засобів українського художнього мовлення. Експресологія як галузь мовознавчої науки	4	2
2	Визначення та загальна характеристика різномірних експресивних засобів українського художнього мовлення. Компонентна структура категорії експресивності. Емотивність, оцінність, інтенсивність та образність як конотативні складники експресивності	4	1
3	Типологічна класифікація вербалізаторів експресивності на фонетичному рівні	4	1
4	Типологічна класифікація вербалізаторів експресивності на словотвірному рівні	4	1
5	Типологічна класифікація вербалізаторів експресивності на морфологічному рівні	4	1

6	Загальна характеристика вербалізаторів експресивності на лексико-семантичному рівні	4	-
7	Типологічна класифікація вербалізаторів експресивності на лексико-семантичному рівні	4	2
8	Типологічна класифікація вербалізаторів експресивності на фразеологічному рівні	4	1
9	Типологічна класифікація вербалізаторів експресивності на синтаксичному рівні	4	1
10	Стилістичний потенціал різнорівневих експресивних засобів українського художнього мовлення	4	2
	Разом	40	12

Самостійна робота

№	Назва теми	Кількість годин	
		денна/ вечірня	заочна
1	Експресологія як галузь мовознавчої науки. Система джерел формування терміноапарату експресології та чинники його модифікації. Виникнення та етапи становлення експресології як галузі мовознавчої науки	10	14
2	Різнорівневі експресивні одиниці як об'єкт лінгвістичних досліджень. Природа, сутність і значення експресивних одиниць. Методологія й методика аналізу експресивних одиниць. Аспекти дослідження експресивних одиниць у сучасному мовознавстві. Сучасний стан вивчення різнорівневих експресивних одиниць	14	18
3	Наукові підходи до розуміння сутності явищ та понять експресології на фонетичному рівні. Визначення та загальна характеристика фонетичних експресивних засобів українського художнього мовлення. Аспекти дослідження фонетичних експресивних одиниць у сучасному мовознавстві	12	16
4	Фоностилістика як наука про експресивні властивості звуків, засоби милозвучності мови й мовлення. Символічні значення українських голосних і приголосних. Поняття про звукозображувальність. Звукосимволізм і звуконаслідування як фоносемантичні явища. Виразово-зображальні можливості поетичної фонетики (звукопис, ритміка віршованого і прозового тексту). Характеристика фоностилістичних фігур та фонетичних тропів	12	17
5	Наукові підходи до розуміння сутності явищ та понять експресології на словотвірному рівні. Експресивні можливості словотворчих і формотворчих питомих формантів. Експресивні можливості словотворчих і формотворчих чужомовних формантів	12	16
6	Наукові підходи до розуміння сутності явищ та понять експресології на морфологічному рівні. Морфологічна варіантність слова як виразово-зображальний мовний (мовленнєвий) засіб. Порушення морфологічних норм і мовленнєва експресія. Морфологічні паралелізми як складники експресивних (виразово-зображальних) мовних засобів. Граматичні категорії як чинники експресивності художніх текстів	10	16
7	Наукові підходи до розуміння сутності явищ та понять експресології на лексико-семантичному рівні. Лексико-семантичні явища української мови як експресивні засоби. Експресивні	14	18

	можливості прямого й переносного значення слова. Типи переносних значень слів як засоби мовленнєвої експресивності. Процеси тропеїзації лексичних одиниць у художніх текстах		
8	Наукові підходи до розуміння сутності явищ та понять експресології на фразеологічному рівні. Дієвість експресивного потенціалу власне фразеологізмів, паремій, афоризмів. Трансформація фразеологічних одиниць як джерело експресивності художнього тексту. Різновиди індивідуально-авторських трансформацій фразеологічних одиниць	12	14
9	Наукові підходи до розуміння сутності явищ та понять експресології на синтаксичному рівні. Місце експресивного синтаксису в системі різнорівневих виразово-зображальних засобів. Емоційність, оцінність, емотивність та інтенсивність як конотативні складники експресивності синтаксичних побудов. Класифікація, структура та функції синтаксичних експресивних одиниць	12	16
10	Системність функціонування експресивних засобів синтаксичного рівня мови в межах авторського художнього тексту. Характеристика експресивних засобів синтаксичного рівня у зв'язку з визначенням феномена експресивності як складної лінгвостилістичної категорії, сформованої на основі синтезу психічних, соціальних і внутрішньомовних чинників. Способи реалізації експресивної функції мови шляхом увиразнення синтаксичних структур фонетичними, словотвірними, морфологічними, лексичними, фразеологічними експресивно маркованими одиницями	12	17
	Разом	120	162

Оцінка

Підсумкову оцінку курсу буде обчислено з використанням таких складників:

Бали	
10	Навчальний проєкт (есе в науковому стилі)
60	Контроль за опрацюванням тем (бліц-опитування / тести / модульна контрольна робота). 10 тем – 6 балів максимум
10	Наукова доповідь з експресології української мови (10 балів максимум)
20	Наукова стаття (тези доповіді) з експресології української мови (20 балів максимум)
100	Разом

Політика курсу

Безпека – понад усе.

У разі включення сигналу «Повітряна тривога» під час очного навчання ви під керівництвом викладача повинні перейти до споруд цивільного захисту і перебувати в них до скасування сигналу.

У разі включення сигналу «Повітряна тривога» під час дистанційного навчання за

вашим місцем перебування ви маєте повідомити про це викладача та перейти до безпечного місця.

Відвідування та / або участь є важливим компонентом курсу. Водночас, якщо Ви бажаєте навчатися дистанційно, є можливість погодити графік навчання на основі академічного середовища «Уніком».

Якщо ви не були присутні на занятті через сигнал «Повітряна тривога», узгодьте з викладачем дистанційну форму виконання завдання.

Дедлайни. Крайньою межею складання портфоліо (завдання аналітичного характеру, презентації до наукових повідомлень) є три дні до дати заліку.

Перескладання здійснюється згідно із чинним положенням про організацію освітнього процесу в університеті. Перескладання заліку відбувається за графіком, визначеним відділом аспірантури та докторантури.

Академічна доброчесність та плагіат. Кожен здобувач вищої освіти повинен ознайомитися й дотримуватися норм Положення НДУ ім. М. Гоголя «Про академічну доброчесність»

(http://www.ndu.edu.ua/storage/norm_baza/polozennia_pro_akademichny_dobrochesnist.pdf).

Усю заплановану роботу здобувачі виконують самостійно. У разі виявлення несамотійного виконання завдання, результат анулюється, а робота повертається здобувачу на переопрацювання з дотриманням правил академічної доброчесності.

Під час виконання спільних завдань потрібно зазначати внесок кожного учасника.

Мобільні пристрої на заняттях використовуються з навчальною метою.

Поведінка в аудиторії. Кожен здобувач вищої освіти має ознайомитися та дотримуватися Правил внутрішнього трудового розпорядку (http://www.ndu.edu.ua/storage/norm_baza/pravula_rozporiadky.pdf) університету, а також принципів і правил поведінки, визначених в Етичному кодексі Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (http://www.ndu.edu.ua/storage/norm_baza/etychkodex.pdf).

Вітається активність здобувачів із планування освітнього процесу та участь у неформальній освіті.

Рекомендовані джерела інформації

Основна література:

1. Бацевич Ф. С. Нариси з лінгвістичної прагматики : монографія. Львів : ПАІС, 2010. 336 с.
2. Бацевич Ф. С., Кочан І. М. Лінгвістика тексту: підручник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 316 с.
3. Блинова І. А. Мовна особистість письменника-прозаїка у взаємодії композиційно-мовленнєвих форм: монографія. Дніпро: Літограф, 2016. 279 с.
4. Бойко Н. І. Українська експресивна лексика: семантичний, лексикографічний і функціональний аспекти: монографія. Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2005. 552 с.
5. Бойко Н. І., Хомич Т. Л. Експресивна семантика: дискурсивна інтерпретація : монографія. Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 200 с.
6. Вінтонів М. О., Вінтонів Т. М., Мала Ю. В. Синтаксичні засоби експресивізації в українському політичному дискурсі: монографія. Вінниця: ВКБА КНУБА, 2018. 490 с.
7. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності. Київ : Довіра, 1999. 432 с.

8. Загнітко А. Лінгвістика тексту : науково-навчальний посібник. Донецьк : ДонНУ, 2006. 289 с.
9. Мойсієнко А. Мова як світ світів. Поетика текстових структур. Умань : Софія, 2008. 280 с.
10. Селіванова О. Методи дослідження тексту в сучасній лінгвістиці. Наукові праці. 2013. URL: <http://selivanova.net/ru/publications/>
11. Українська лінгвостилістика XX – початку XXI ст.: система понять і бібліографічні джерела / за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ : Грамота, 2007. 366 с.
12. Чабаненко В. А. Стилїстика експресивних засобів української мови: монографія. Запоріжжя, 2002. 351 с.

Додаткова література:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ: Академія, 2004. 344 с.
2. Бойко Н. І. Українська експресивна лексика в словнику, мові та мовленні: навч. посібн. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2002. 217 с.
3. Бойко Н. І., Коткова Л. І. Експресивний потенціал ідіолекту Володимира Винниченка: лексичні та фразеологічні складники: монографія. Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 284 с.
4. Бойко Н. І., Хомич Т. Л. Конотативна лексична семантика: інтенсивний і параметричний складники: монографія. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2011. 167 с.
5. Голікова Н. С. Мова художньої прози Павла Загребельного: від слова до концепту: монографія. Дніпро: Акцент ПП, 2018. 432 с.
6. Горнятко-Шумилович А., Космеда Т. Феномен креативності Василя Симоненка: літературознавчий та лінгвістичний аспекти: монографія/ за заг. ред. проф. Т. Космеди. Познань: УАМ, 2016. 266 с.
7. Гуйванюк Н. В. Слово – речення – текст. Вибрані праці: монографія. Чернівці: Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, 2009. 664 с.
8. Єрмоленко С.Я., Вокальчук Г.М., Ганжа А.Ю., Гнатюк Л.П., Сютя Г.М. Територія мови Тараса Шевченка: монографія/ за ред. С.Я. Єрмоленко. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2016. 340 с.
9. Загнітко А.П. Основи дискурсології: науково-навчальне видання. Донецьк: Вид-во Донецького національного університету, 2008. 194 с.
10. Лексика на перетині наукових парадигм : колективна монографія / за ред. Л. Струганець. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2018. 212 с.
11. Колоїз Ж. В. Українська okazіональна деривація: монографія. Київ: Акцент, 2007. 311 с.
12. Кононенко В. І. Текст і слово: монографія. Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпатського нац. університету ім. В. Стефаника, 2017. 189 с.
13. Кочан І. М. Практикум з лінгвістики тексту. Львів: Дрогобич: Посвіт, 2020. 220 с.
14. Мойсієнко А. К. Текст як мистецька даність. Проблеми поетичної мови: монографія. Харків, 2018. 206 с.
15. Халіман О. В. Граматика оцінки : морфологічні категорії української мови : монографія. Харків : «Майдан», 2019. 458 с.
16. Художній текст – слово – образ: лінгвостилістичний аспект : монографія / М. І. Голянич, І. О. Бабій, Н. Я. Іванишин та ін.; за ред. М. І. Голянич. Івано-Франківськ : Вид-во ПНУ імені Василя Стефаника, 2010. 408 с.

Довідкова література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD): 250 000/уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ, Ірпінь: Перун, 2007. 1736 с.
2. Городенська К.Г., Кочукова Н.І., Куцак Г.М. Довідник з української мови (найновіші рекомендації). Київ: Слов'янськ, 2015. 215 с.
3. Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури: словник-довідник. Київ: Довіра, 2006. 703 с.
4. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни: у 4-х т. Донецьк : ДонНУ, 2013.
5. Загнітко А. Сучасний лінгвістичний словник. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2020. 920 с.
6. Лінгвістичний аналіз тексту: словник термінів/ укл.: Голянич М.І., Іванишин Н.Я., Ріжко Р.Л., Стефурак Р.І.; за ред. М.І. Голянич. Івано-Франківськ: Сімик, 2012. 392 с.
7. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2010. 844 с.
8. Словник української мови: в 11-ти т. Київ: Наукова думка, 1970–1980.
9. Словник української мови: у 20-ти т. Т. 1–12. Київ: Наукова думка – Український мовно-інформаційний фонд НАН України, 2012–2022.
10. Українська мова. Енциклопедія / редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін. 3-тє вид., зі змінами і доп. Київ: «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2007. 854 с.

Періодичні видання

1. Журнал «Українська мова»
2. Журнал «Мовознавство»

Інформаційні ресурси

1. Електронні версії словників на сайті (режим доступу: <http://www.ulif.org.ua/about>).
2. Журнал «Дискурс» (режим доступу: <http://www.nsu.ru/education/virtual/discourse.htm>)
3. Кучерук О. А., Караман С. О., Караман О. В., Віннікова Н. М. Використання ІКТ для формування фахових компетентностей (режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2019_71_3_16).
4. «Лексикографічний бюллетень» (режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/14109>).
5. Лінгвістичний портал MOVA. info (режим доступу: www.mova.info/).
6. Методи лінгвістичних досліджень (режим доступу: <http://knowledge.allbest.ru/languages/2c0a65625b3ac68a5c53b88521>).
7. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського (режим доступу: <https://uk.wikipedia.org>).
8. Український лінгвістичний портал (режим доступу: lingvoforum.net/index.php?topic...0).
9. Український мовно-інформаційний фонд НАН України (режим доступу: www.ulif.org.ua/).
10. Українські неологізми (режим доступу: <http://words.volyn.net/>).